

In the future, the authors plan to focus on conducting a monitoring study of the ecological state of the city's water resources, analysis of fresh water supply for irrigation and care, the possibility of using alternative sources of fresh water and irrigation technologies.

УДК 374.7:323.21

DOI: 10.35340/2308-104X.2021.03

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
МЕНЕДЖМЕНТУ БЕЗПЕРЕРВНОЇ
ОСВИТИ І ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ
УДОСКОНАЛЕННЯ НА
МУНІЦИПАЛЬНОМУ РІВНІ**

ТОКАРЕВА В. І.,
доктор наук з державного
управління, професор,
СТОЙКА А. В.,
доктор наук з державного
управління, професор, завідувач
кафедри туризму,
БОРИСОВА О. П.,
магістрант, Донецький державний
університет управління

**THE PROBLEMS OF CONTINUING
EDUCATION SYSTEM
DEVELOPMENT AND FEATURES OF
ITS IMPROVEMENT AT THE
MUNICIPAL LEVEL**

TOKAREVA V.,
Doctor of Science in Public
Administration, Professor,
STOYKA A.,
Doctor of Science in Public
Administration, Professor, Head of
the Department of Tourism,
BORISOVA O.,
Master's student, Donetsk State
University of Management

В статті визначено, що розвиток системи безперервної освіти, освіти для дорослих людей є необхідною відповіддю на існуючі виклики (старіння населення і вплив технологічних змін на повсякденне життя). Доведено, що процеси старіння населення характерні для більшості розвинених країн і є суто важливими для України. Визначено, що розвиток муніципальної системи безперервної освіти є необхідним, має свої особливості реалізації через університети третього віку.

Ключові слова: старіння населення, безперервна освіта, освіта дорослих, муніципальна система безперервної освіти, університет третього віку.

В статье определено, что развитие системы непрерывного образования, образования для взрослых является ответом на существующие вызовы (старение населения и влияние технологических изменений на повседневную жизнь). Доказано, что процессы старения населения характерны для большинства развитых стран и являются существенно важными для Украины. Определено, что развитие муниципальной системы непрерывного образования является необходимым, имеет свои особенности реализации через университеты третьего возраста.

Ключевые слова: старение населения, непрерывное образование, образование взрослых, муниципальная система непрерывного образования, университет третьего возраста.

The article identifies that the development of continuing education, adult education is a necessary response to existing challenges (population aging and the impact of technological change on everyday life). It is proved that the processes of population aging are typical for most developed countries and are very important for Ukraine. It is determined that the development of the municipal system of continuing

education is necessary, has its own characteristics of implementation through the universities of the third age.

Key words: *population aging, continuing education, adult education, municipal system of continuing education, university of the third age.*

Постановка проблеми. Нині Україна рухається в напрямку підвищення рівня і покращення умов життя населення, соціальних стандартів, економічних і екологічних чинників. Майже 70% населення України проживає в містах із власними особливостями соціального, економічного, екологічного стану, із наявною інфраструктурою, якістю системи охорони здоров'я, освіти, особливостями надання суспільних та комунальних послуг, з існуючими проблемами. Відповідність за процеси, що формуються на рівні окремого міста несуть муніципалітети, яким доводиться вирішувати складні завдання в сучасних умовах.

Одним із важливих напрямів розвитку залишається система муніципальної освіти, яка в умовах глобалізації, прискореного розвитку нових технологій, швидкої зміни і багаторазового зростання системи генерації і передачі знань потребує посилення уваги до розвитку людини, системи освітніх закладів, до забезпечення можливості громадянам певного міста навчатися протягом життя. Саме на це спрямовано формування на рівні окремих міст системи закладів, що можуть забезпечити безперервну освіту.

Удосконалення і розвиток муніципальних систем безперервної освіти ставлять перед муніципальними органами влади завдання із забезпечення містянам можливості доступу до різноманітних за змістом освітніх послуг, які вони можуть отримати на різних вікових відрізках свого життя. Важливе місце в цих процесах відіграє місцева демографічна ситуація, що і визначає потреби у закладах освіти різних рівнів і для різних вікових прошарків населення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження питань розвитку системи безперервної освіти в Україні і у світі пригортає увагу не лише широкого кола науковців, а й міжнародної спільноти в цілому. Цим питанням присвячені роботи таких дослідників як Горбовий А., Халецька А., Степанюк О., Кухаренко А., Спунбер Д. [1], Чаграк Н. [2, 3], Поліщук В., Богуцька А., Пришляк О. [4], Каракач А. [5], Карпенко М. [6] і ін. А також дослідження, що проводять міжнародні і регіональні освітні організації, впровадження рішень стосовно проблем старіння (Мадридський міжнародний план дій з питань старіння [7], Європейська регіональна стратегія його здійснення, принципи ООН стосовно людей похилого віку) і розвитку освітньої діяльності протягом усього життя (Меморандум ЄС про освіту протягом життя [8]) і ін. документи. Але питання формування систем безперервної освіти на муніципальному рівні, утворення університетів третього віку в окремих містах, що не мають університетських структур, є актуальними і з наукової, і з практичної точок зору і потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні проблеми розвитку системи безперервної освіти і особливостей її удосконалення на муніципальному рівні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток системи безперервної освіти об'єктивно пов'язано із корінними змінами, які відбуваються у світі і зачіпають загальні проблеми для людства. Процеси глобальної

інтеграції, зростаючої взаємозалежності різних держав світу, розвиток і поширення науково-технічних досягнень, існування світового інформаційного простору в повній мірі зачіпають сферу освіти. У зв'язку з цим значно зростає важливість освіти, її універсальності, різноманітності і багатогранності. Джерелом розвитку людини служить освіта протягом її життя. Зростання уваги до цих питань пов'язано із загальносвітовими тенденціями.

Однією із них є зміни, що викликані розвитком науково-технічного прогресу, проникненням новітніх технологій у сфери життя і діяльності людини. Протягом останніх десятиліть тривають зміни революційного характеру, що докорінним чином змінюють майже всі аспекти життя людей. Це цифрові технології і їх проникнення у всі види діяльності, новітні технології у сільському господарстві, енергетиці, транспорті, це біотехнології і біоінформатика, робототехніка та прикладна механіка та ін. Впровадження в повсякденне життя нововведень із різних сфер науково-технічного прогресу трансформує життя людей. Відкритий світ дає можливість людині спілкуватися, подорожувати, торгувати у міжнародному масштабі, розширювати кругозір, змінювати роботу, приймати рішення щодо зміни кваліфікації, тощо. І необхідно встигати за всіма тенденціями, що може бути складним для певної категорії людей, особливо у старшому віці.

Другою важливою тенденцією постають процеси старіння населення характерні для багатьох країн світу. У 2018 р. за даними ООН, кількість літніх людей, осіб віком за 65 років, перевищила кількість дітей (осіб віком до 5 років). Це було вперше у світовій історії. Так, за даними ООН чисельність літніх людей становила близько 705 млн, а дітей лише 680 млн осіб. Ці дані свідчать, що старіння населення є світовим процесом, який набирає певних обертів і є нерівномірним у географічному розрізі.

Аналіз даних щодо чисельності і вікової структури населення, що наведені в системі відкритих даних статистичного дивізіону ООН дозволив визначити наступне. У 2020 р. в Європі кількість людей у віці 60 років і старше становила 25,7%, в північній Америці – 23,1%, в Австралії і Новій Зеландії – 21,8%, в Південній Америці – 13,7%, Азії – 13,1%, в Африці – 5,5% (рис. 1).

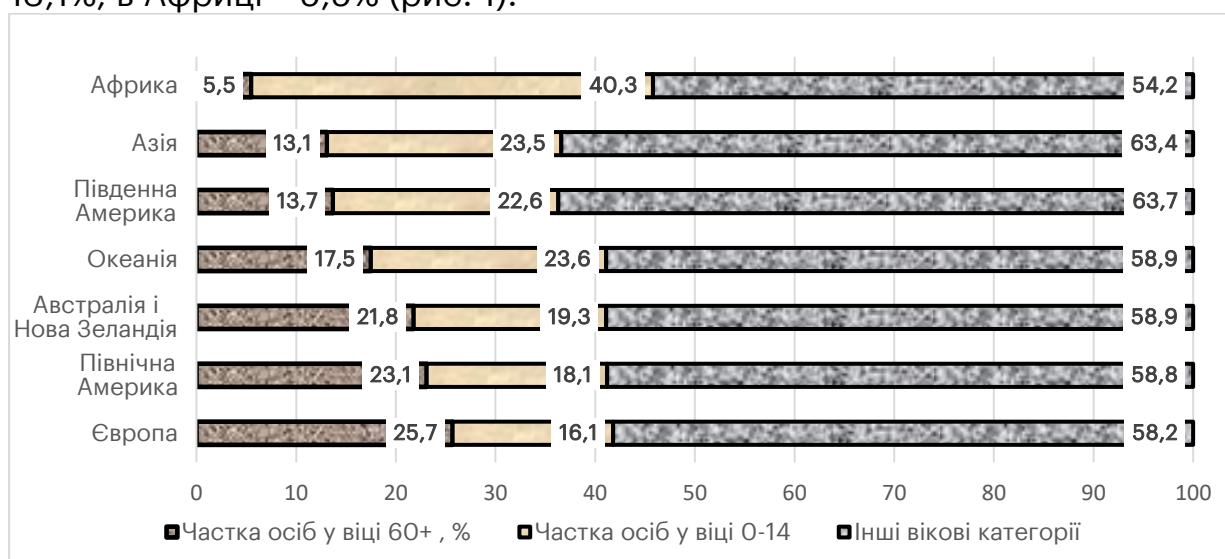

Рис. 1. Укрупнена вікова структура населення за географічною ознакою

Побудовано за даними [9]

Фахівці вважають, що до 2050 р. показники збільшаться, в тому числі і в регіонах, де вони є доволі низькими. Так, в Африці, де на сьогодні наймолодше населення, до 2050 р. частка літніх людей сягне 9%. Якщо ж говорити про людей 65 років й старше, то їх частка, згідно з прогнозами, зростатиме ще інтенсивніше.

Висновок щодо зростання частки літніх людей, осіб у віці 60 років і старше підтверджується і даними по окремим країнам (табл. 1).

Таблиця 1

Зміна частки літніх людей у складі населення окремих країн,
2005-2020 рр.*

Країни	Частка населення у віці 60 років і старше, %			
	2005	2010	2017	2020
Австралія	17,4	18,8	20,8	21,8
Австрія	22,1	23,3	24,7	25,7
Білорусь	18,5	19,1	21,3	22,6
Болгарія	23,1	25,3	27,6	28,2
Китай	10,8	12,2	16,0	17,4
Китай, Гонконг	15,6	18,4	23,5	26,1
Франція	20,9	23,1	25,7	26,8
Німеччина	24,9	26,1	27,9	28,6
Іспанія	21,6	22,2	24,8	26,3
Італія	25,1	26,7	28,6	29,8
Японія	26,3	27,9	30,3	34,3
Польща	17,0	19,4	24,2	25,9
Республіка Корея (Південна Корея)	12,8	15,3	20,1	23,2
РФ	17,2	18,0	21,0	22,4
Сінгапур	10,7	12,7	17,8	20,9
Україна	20,4	21,0	22,8	23,6
ВБ	21,2	22,6	23,7	24,4
США	16,7	18,4	21,5	22,9
Усього у світі	10,0	11,0	12,7	13,5

*Побудовано за даними [9]

Наведені дані свідчать про зростання досить високими темпами частки людей у віці 60 років і старше. Значною ця частка є у розвинутих країнах та багатьох країнах, що розвиваються, як і темпи її зростання. Це повною мірою відноситься і до України, яка за оцінками фахівців залишатиметься однією із «найстаріших» країн світу протягом наступних років. Про це заявила начальник Управління у справах людей похилого віку та надання соціальних послуг під час зустрічі з делегацією Представництва Help Age International в Україні [10].

З метою вирішення цих і інших проблем, Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання і приєдналася до процесу імплементації 17 цілей сталого розвитку на період до 2030 р., прийнятих на Саміті ООН у вересні 2015 р. Пріоритетом в цій площині постає комплексна система заходів, які не лише забезпечують підтримку громадян похилого віку щодо забезпечення здоров'я, благополуччя та захисту їхніх прав, а і сприяють поліпшенню умов для самореалізації та участі в процесах розвитку суспільства, створення середовища, сприятливого для активного життя [10].

Враховуючи, що Україна належить до країн зі значним рівнем старіння населення, зростає актуальність і значущість питань освіти

для дорослих, яка дозволяє постійно вдосконалювати свої професійні навички, громадянську активність, особистісні компетентності, і надає можливість навчатися впродовж усього життя. Надання населенню літнього віку можливості отримувати доступ до різних форм освіти в міжнародній практиці реалізується в межах концепції безперервної освіти. Нині безперервність освіти виступає у якості важливої ідеї, умови розвитку і благополуччя людини, принципу освітньої діяльності і засобу забезпечення її якості.

З урахуванням розвитку системи місцевого самоврядування в Україні і процесу розвитку університетів третього віку, що розпочався у 2008 р. інтерес викликає виділення тих складових освіти для дорослих, що може бути реалізована на муніципальному рівні. До них можна віднести наступні положення:

1. Навчання старших людей на муніципальному рівні, це, по суті, навчання в громаді, яке може надавати широкий спектр гнучких можливостей неформального навчання, починаючи від особистого розвитку (мистецтво, IT-курси) і закінчуючи заходами для сприяння залученню громадян до розвитку громади.

2. Це навчання має бути структурованим, але не обов'язково акредитованим. Цілі такого навчання охоплюють можливості для людей різного віку та походження відновити зв'язок із навчанням, художнім і професійним розвитком, фізичною і суспільною активністю. В певних випадках це може означати і просування до отримання формальної кваліфікації. Навчання має бути орієнтоване на особистий розвиток, збагачення культури, активізацію і підтримку інтелектуальних і (або) творчих потреб громадян літнього віку.

3. Надаватися такі освітні послуги можуть місцевими органами влади або за їх підтримки, певними коледжами додаткової освіти, громадськими групами та добровільними організаціями, такими як Університети третього віку, організаціями пенсіонерів та осіб передпенсійного віку, які навчаються для продовження активного способу життя, а не для отримання певної кваліфікації.

4. Час зайнятості (час навчання), як правило, може включати неповний робочий день, декілька годин на тиждень і може складатися із семінарів, певних теоретичних чи практичних занять, тренінгів, «пробних сесій», призначені для стимулювання інтересу та заохочення дорослих із низьким рівнем довіри.

5. Більшість таких закладів для дорослих не обов'язково має отримувати суттєву субсидовану або постійну підтримку з боку державних органів. Ця діяльність може частково фінансуватися учасниками, добродійниками, місцевою громадою, тощо. Уряд може вносити свій внесок у загальні витрати на навчання громади за рахунок місцевого бюджету в межах дозволених законами України, як і підприємства, що знаходяться на цій території.

6. Університети третього віку можуть пропонувати населенню курси безперервної освіти, різні програми за змістом і тривалістю. Це можуть бути цикли лекцій, одноденні курси, курси вихідних та літніх шкіл, а також більш тривалі програми неповного робочого дня.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Безперервна освіта постає одним із пріоритетних чинників і цільовим орієнтиром змін в системі освіти і є одним із ціннісних орієнтирів подальшого розвитку суспільства як окремої країни, так і світу в цілому. Зростання актуальності саме питань безперервності освіти пов'язано із впливом двох основних факторів: прискорений розвиток науково-технічного

прогресу із проникненням його результатів у звичайне і професійне життя і демографічною тенденцією старіння населення.

Проведений в роботі аналіз щодо чисельності і вікової структури населення показав, що частка літніх людей, осіб у віці 60 років і старше є значною в більшості розвинутих країн і є суто важливою для України. В межах концепції безперервної освіти формується система надання населенню літнього віку можливості отримувати доступ до різних форм освіти. Удосконалення системи безперервної освіти на муніципальному рівні має виходити із концепції «навчання протягом життя», а на муніципальному рівні реалізуватися шляхом утворення університетів третього віку, які можуть включати широкий комплекс програм академічної і професійної освіти, вечірні і дистанційні курси, програми соціального і культурного плану, IT-курси, тощо.

Література:

1. Горбовий А., Халецька А., Степанюк О., Кухаренко А., Спұлбер Д. Концепція діяльності центрів освіти «третього віку» в Україні: Методичний посібник / під заг. ред Д. Спұлберга, А. Горбового, А. Халецької. Київ-Луцьк: УІФР, 2017. 116 с.

2. Чаграк Н. Освітні програми для людей похилого віку в закладах вищої освіти США: досвід для України. Рідна школа. 2016. № 7. С. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_7_16.

3. Чаграк Н. І Університет третього віку: соціокультурне й освітнє середовище для людей похилого віку. Вісник Львівського Університету. Серія педагогічна. 2017. Вип. 32. С. 208–216. URL: <http://lib.pu.if.ua:8080/handle/123456789/3960?locale=uk>.

4. Поліщук В. А., Богуцька А. А., Пришляк О. Ю. Мета і принципи діяльності університетів третього віку у Великій Британії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Вип. 1. С. 219–222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuupred_2017_1_59.

5. Каркач А. В. Університет третього віку: соціокультурні детермінанти споживання освітніх послуг літніми людьми. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 71. С. 76–89.

6. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika>.

7. Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing. Second World Assembly on Ageing. Madrid, Spain, 8-12 April 2002. URL: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf/

8. A Memorandum on Lifelong Learning. URL: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf.

9. United Nations. Statistics division. UNdata. URL: <http://data.un.org/default.aspx>.

10. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>.

References:

1. Ghorbovyj A., Khalecjka A., Stepanjuk O., Kukharenko A., Spulber D. Konceptija dijajlnosti centriv osvity «tretjogho viku» v

Ukraini: Metodichnyj posibnyk / pid zagh. red D. Spulbergha, A. Ghorbovogo, A. Khalecjkoji. Kyjiv-Lucjk: UIRFR, 2017. 116 s.

2. Chaghrak N. Osvitni prohramy dlja ljudej pokhylogho viku v zakladakh vyshhoji osvity SShA: dosvid dlja Ukrainy. Ridna shkola. 2016. # 7. S. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2016_7_16.

3. Chaghrak N. I Universytet tretjogho viku: sociokulturne j osvitnje seredovyshhe dlja ljudej pokhylogho viku. Visnyk Ljvivskogho Universytetu. Serija pedagoghichna. 2017. Vyp. 32. S. 208–216. URL: <http://lib.pu.if.ua:8080/handle/123456789/3960?locale=uk>.

4. Polishhuk V. A., Boghucjka A. A., Pryshljak O. Ju. Meta i pryncypy dijajnosti universytetiv tretjogho viku u Velykij Brytaniji. Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionalnogho universytetu. Serija: Pedagoghika. Socialjna robota. 2017. Vyp. 1. S. 219–222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2017_1_59.

5. Karkach A. V. Universytet tretjogho viku: sociokulturni determinanty spozhyvannja osvitnikh poslugh litnimy ljudjmy. Socialjni tekhnologhiji: aktualjni problemy teoriji ta praktyky. 2016. Vyp. 71. S. 76–89.

6. Karpenko M. Osvita protjaghom zhyttja: sivitovij dosvid i ukrajinsjka praktyka. Analitychna zapyska. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-svitoviy-dosvid-i-ukrainska-praktika>.

7. Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing. Second World Assembly on Ageing. Madrid, Spain, 8-12 April 2002. URL: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf

8. A Memorandum on Lifelong Learning. URL: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf.

9. United Nations. Statistics division. UNdata. URL: <http://data.un.org/default.aspx>.

10. Demografichni tendenciji v Ukraini potrebujutj kompleksnogho pidkhodu na derzhavnomu rivni. Ministerstvo socialjnoji polityky Ukrainy. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>.

The main purpose of the article is to identify problems of development of the system of continuing education and features of its improvement at the municipal level.

The development of the sphere of education remains an important and urgent issue, which is associated with the influence of general world trends of human development. Among them, the article focuses on such as the development of scientific and technological progress and the aging processes of the population.

The dissemination of scientific and technical achievements, the existence of the world information space, the penetration of the emerging technologies into all spheres of human life and activities are difficult for a part of the population, especially in old age. This requires an adequate response about access to learning at all ages.

The second trend is population aging. The article analyzes data on the size and age structure of the population of the world and certain countries. The analysis showed that the processes of population aging are typical for most European countries, including Ukraine. In Ukraine, over the past 15 years (from 2005 to 2020), the share of the population aged 60 and over has increased from 20.4% to 23.6%.

The highlighted tendencies determine the essential importance of the development of the lifelong learning system in Ukraine, which has just begun to develop this system. Ukraine's joining the process of implementing the 17 UN Sustainable Development Goals for the period up to 2030 confirms the understanding of the importance of improving learning and forming a system that provides an opportunity for lifelong learning, to constantly improve their professional skills, civic engagement and personal competencies.

The formation of the adult learning system (as part of the lifelong learning system) is associated with the intensification of activities at the municipal level. To do this, consider the following characteristics: learning can provide diverse and flexible non-formal education opportunities; learning should be structured, but not necessarily accredited, should be focused on personal development, enrichment of culture, activation and support of intellectual and creative needs of elderly citizens; learning can be provided by various local institutions, especially such as the Universities of the Third Age with the support of municipal authorities; the learning process may consist of seminars, certain theoretical or practical classes, trainings, "trial sessions" according to a schedule that is acceptable for the elderly persons; adult learning at the municipal level can be partially funded by participants, philanthropists, the local community, the government can also contribute to the overall costs; such educational institutions can offer the population continuing education courses, various programs in terms of content and duration.

Improving the system of continuing education at the municipal level should be based on the concept of "lifelong learning" and be carried out by creating various institutions that can provide a wide range of programs, both academic and vocational education, evening and distance learning, cultural plan, IT courses and more.